

Kapitel II-1

Lydregler og nogle ord

- Variationerne i grønlandsk udtale og ordbygning, der forekommer i faktisk hvert eneste ord, er så gennemgribende, at du uforberedt vil få problemer med at erkende selv de ord, du godt kender. Det er derfor helt afgørende, at du får variationerne på rygraden. Det er emnet for dette afsnit.

Gloser til kapitel II-1

Lær følgende glosser udenad. Husk ALTID rækkefølgen: først fra grønlandsk til dansk, derefter fra dansk til grønlandsk, og husk altid også at udtale ordene højt

<i>aap</i>	ja
<i>aappaagu</i>	næste år
<i>anaana</i>	en mor
<i>ataata</i>	en far
<i>eqqaama-</i>	at huske det
<i>eqqumiitsuliortoq</i>	en kunstner
<i>ilinniar-</i>	at lære, at studere
<i>ilinniartitsisoq</i>	en lærer
<i>Ilisimatusarfik</i>	Grønlands universitet
<i>kunngi</i>	en konge
<i>oqaaseq - *uqaa(t)siq</i>	et ord (i flertal = et sprog)
<i>oqaasilerisoq</i>	en sprogforsker, en sproginteresseret
<i>piareer-</i>	at være klar/ parat
<i>suli</i>	endnu, stadigvæk
<i>taa-</i>	at nævne det, at kalde nogen (noget{±mik})
<i>tamarmik</i>	alle (når anvendt som grundled)
<i>tassa</i>	dvs.
<i>tutsiuteqqip-</i>	at lade høre fra sig igen
<i>ukioq</i>	et år, en vinter

Tilhæng

Vb+GALUAR	at Vb-e ellers/ ganske vist
N-LIRI	at arbejde med N, at beskæftige sig med N
N-NNGUR	at blive N
Vb+TAR	at pleje at Vb-e

Endelser i dagens kapitel

N{±mut}	navneord i terminalis "til N"
N{±ni}	navneord i lokalis flertal eller efter personendelse "i/ på N"
N{±nik}	navneord i instrumentalis flertal eller efter personendelse "med N"
Vb{+vaan̄ṇa}	verbum i indikativ 3.flertal-1.ental "de-mig"
Vb{+vaat}	verbum i indikativ 3.flertal-3.ental "de-ham"
Vb{+vit}	verbum i interrogativ ¹ 2.ental "du"
Vb{+viuk}	verbum i interrogativ 2.ental-3.ental "du-ham"
Vb{+vugut}	verbum i indikativ 1.flertal "vi"
Vb{+Tuṇa}	verbum i participium 1.ental "at jeg"

Lytte/ forstå/ gentage stykke II-1

Hej. Tutsiuteqqippugut. Piareerpit?

¹ Interrogativ kaldes undertiden 'spørgemåde' på dansk

Eqqaamaviuk uanga Tikamik ateqartunga? Tikaajaammik ateqaraluarpunga tamar-milli Tikamik taasarpaannga. Uanga 27-nik ukioqarpunga. Ataata Frederimmik ateqarpoq tamarmilli Kunngimik taasarpaat. Ataata eqqumiitsuliortuuvoq. Taanna 58-inik ukioqarpoq. Anaanaga Karenimik ateqarpoq. Ilinniartitsisuuvoq. Anaana aamma 58-inik ukioqarpoq.

Uanga suli Ilisimatusarfimmi ilinniarpunga aappaaguli bachelorinnngussavunga. Oqaa-silerisuni ilinniarpunga tassa Institut for sprog, litteratur og medier-imi.

Lidt (meget) teori

'han/ham'

Der er ikke grammatisk køn på grønlandsk, så når der står 'han' eller 'ham' i oversættelserne betyder det ALTID også 'hun/ hende' og 'den' og 'det'.

To slags verber

Har du bemærket, at verberne har to forskellige typer. På den ene side har vi fx

<i>ateqarpunga</i>	jeg hedder
<i>najugaqarpoq</i>	han bor
<i>sulissavit</i>	skal du arbejde?
<i>ilinniartunga</i>	at jeg studerer
<i>piareerpugut</i>	vi er parate
<i>tutsiuteqqittarpunga</i>	jeg plejer at lade høre fra mig igen
<i>kalaaliuvoq</i>	hun er grønlander

Lidt forenklet kan man sige, at denne slags verber har strukturen 'NOGEN HANDLER' uden at sige noget om hvem handlingen er rettet mod. De fortæller kun hvem, der gør det, og hvad, der gøres. Vi kalder den slags verber for de intransitive verber. På den anden verber som

<i>ilinniartippassi</i>	jeg underviser Jer
<i>eqqaamassavaannga</i>	de vil huske mig
<i>taagaluarpiuk</i>	nævnte du det ellers?

der giver os tre informationer: Hvem gør det (grundledet også kaldet subjektet), hvad gøres der (handlingen), samt hvem er målet for handlingen (genstandsledet også kaldet objektet). Vi kalder sådanne verber for de transitive verber.

På dansk er forskellen på mellem intransitiv og transitiv ikke altafgørende for sprogbrugen, men på grønlandsk er den enormt betydningsfuld, og vi vil hele tiden have brug for at forholde os til den, så du kan lige så godt først som sidst få lært termerne transitiv og intransitiv selv om det måske er lidt fremmedartet for dig.

Det er i denne forbindelse en god idé. hvis du gennemarbejder øvelse 2-1 og øvelse 2-2 så grundigt, at du er helt sikker på at du har forstået principperne helt til bunds. Ellers må du i gang med grammatikken eller bede om hjælp hos din lærer.

Participium

er den form af verbet, der bl.a. bruges til at lave at-sætninger, men kun når hovedsætningens grundled og at-sætningens grundled IKKE er den samme.

'Tika tror, at Per drikker' (Tika, som tror $\neq$ Per, som drikker. Ergo tror Tika i fremsættemåde og Per drikker i participium.

'Per mener ikke selv, at han drikker for meget' (Per, som mener noget = Per, som drikker. Ingen participium her)

Eqqaamaviuk Tikamik ateqartunga? (Du $\neq$ Tika. Ergo husker 'du' i fremsættemåde og 'Tika' hedder i participium.

T-reglen

Der findes en række tilhæng og endelser, der som participiums {+Tu} eller 'plejer at' Vb+TAR har en variabel konsonant. Den gode nyhed er, at variationerne styres af en

meget simpel regel, nemlig at T bliver til s, hvis der står en vokal foran, ellers bliver den til t.

ilinniartippassi betyder 'jeg underviser Jer' og *sulivoq* betyder 'hun arbejder'. 'Jeg plejer at undervise Jer' og 'hun plejer at arbejde' er altså nye stammer med tilhænet +TAR:

/ilinniartip+TAR+vassi/ $\Rightarrow$ /ilinniartiptarvassi/ (p er en konsonant så T er et t) $\Rightarrow$ *ilinniartittarpassi*

/suli+TAR+vuq/ $\Rightarrow$ /sulisarvuq/ (i er en vokal, så T er her et s) $\Rightarrow$ *sulisarpoq*

Øvelse II-1-3 handler om denne lydveksling.

A-reglen

I øvelse II-1-8 får du brug for yderligere en lydregel. Det er nemlig sådan, at alle vokaler bliver til *a*, hvis de kommer efter et andet *a*. Reglen ser således ud:

V $\Rightarrow$ a/ a _

Her er et par eksempler:

/arnaq-U+vugut/ $\Rightarrow$ /arnauvugut/ $\Rightarrow$ *arnaavugut*

/ataata-U+vuṇa/ $\Rightarrow$ /ataatauvuṇa/ $\Rightarrow$ *ataataavunga*

En specialitet

Hvis du synes, at Tikas udtale af ordet 'bachelorinnngussavunga' lød som 'bachelorinnngussaanga' har du ret. Men forklaringen er lidt kompliceret og ret beset ikke så afgørende, så lad være med at spille for mange ressourcer på det her. Ved fremtid med Vb-SSA tilhænet er det faktisk sådan, at indikativs v forsvinder mellem Vb-SSA og u. Vi får altså et u lige efter et a, hvilket trigger reglen ovenfor:

bachelorinnngussavunga $\Rightarrow$ **bachelorinnngussaunga* $\Rightarrow$ *bachelorinnngussaanga*

men

bachelorinnngussasunga, *bachelorinnngussavit*, *bachelorinnngussagaluarpunga* etc. uden reduktionsreglen i hundredvis af andre kontekster. Rent faktisk gælder reglen om svind af /v/ kun ved i alt 5 ordformer.

Så lyt til et godt råd: Brug bare den ikke sammentrukne form i denne tidlige fase, for der er nemlig tale om en undtagelse fra en simpel regel. Antallet forekomster af Vb-SSA uden et følgende /u/ er meget, meget større end antallet forekomster med et følgende u, og i disse mange andre situationer må v bestemt ikke forsvinde. Det er derfor meget bedre at du forstår og bruger den generelle regel frem for at spille ressourcer på at lære en ikke meningsforstyrrende detalje. Så får du nemlig ikke problemer med dette vigtige tilhæng, når du snart skal til at sætte mere komplicerede ting sammen.